

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОГО ПРОФІЛЮ

Скибун Н. Д. Соціокультурний компонент професійної мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців туристичного профілю.

У статті з'ясовано та обґрунтовано зміст соціокультурного компонента професійної мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців туристичного профілю. Уточнено поняття «соціокультурна компетентність майбутніх фахівців туристичного профілю», що містить знання студентів про теорію мовних одиниць, у тому числі з національно-культурним компонентом, семантики мовних одиниць і вміння використовувати їх відповідно до соціально-мовленнєвої ситуації.

Визначено засоби формування соціокультурної компетентності майбутніх фахівців туристичного профілю: є активне використання в освітньому процесі технічних засобів навчання, наочності, текстів. Доповнено критерії відбору текстового дидактичного матеріалу в мовній підготовці майбутніх фахівців туристичного профілю.

Обґрунтовано доцільність забезпечення міждисциплінарного зв'язку українська мова – іноземна мова, що актуалізує поняття «міжкультурна компетентність майбутніх фахівців туристичного профілю».

Ключові слова: соціокультурний компонент, професійна мовленнєва компетентність майбутніх фахівців туристичного профілю, соціокультурна компетентність, міжкультурна компетентність, міжкультурне спілкування.

Скибун Н. Д. Социокультурный компонент профессиональной речевой компетентности будущих специалистов туристического профиля.

В статье определено и обосновано содержание компонента профессиональной речевой компетентности будущих специалистов туристического профиля. Уточнено понятие социокультурная компетентность будущих специалистов туристического профиля, которая содержит знания студентов о теории языковых единиц, в том числе с национально-культурным компонентом, семантике языковых единиц и умения использовать их с учетом социально-речевой ситуации.

Определены средства формирования социокультурной компетентности будущих специалистов туристического профиля: активное использование в образовательном процессе технических средств обучения, наглядности, текстов. Дополнены критерии отбора текстового дидактического материала в языковой подготовке будущих специалистов туристического профиля.

Обоснована целесообразность обеспечения междисциплинарной связи украинский язык – иностранный язык, которая актуализирует понятие «межкультурная компетентность будущих специалистов туристического профиля».

Ключевые слова: социокультурный компонент, профессиональная речевая компетентность будущих специалистов в области туризма, социокультурная компетентность, межкультурная компетентность, межкультурное общение.

Skibun N. D. Sociocultural component of professional speech competence of future professionals of tourist profile.

In the article the content of the component of professional speech competence of future professionals of tourist profile has been defined and grounded. The term sociocultural competence of future professionals of tourist profile has been elaborated. It contains students' knowledge about the theory of linguistic units, as well as the national and cultural component, the semantics of language units and the ability to use them according to social and speech situation.

Means of sociocultural competence development of future professionals of tourist profile are identified. They are as follows active use of technical means of training, presentation, texts in the educational process. Selection criteria of the text didactic material in the language training of the future professionals of tourist profile have been added.

The necessity of ensuring interdisciplinary relation between Ukrainian and foreign language, which is updated the concept of «cross-cultural competence of future professionals of tourist profile» has been proved.

Key words: sociocultural component, the professional speech competence of the future professionals in the field of tourism, sociocultural competence, cross-cultural competence, cross-cultural communication.

Динамічний поступ сучасної туристичної галузі зумовлює внесення докорінних змін у зміст, а відтак і технології підготовки фахівців туристичного профілю. Науковці (І. Дроздова, О. Караман, С. Караман, О. Ковтун, О. Копусь, М. Пентилюк, Т. Симоненко та ін.) дійшли висновку, що одним із найважливіших завдань вищої освіти є формування українського професійного мовлення студентів, які зможуть репрезентувати стійкі фахові знання українською мовою та професіоналізм у різних комунікативних ситуаціях [6; 9]. Орієнтація вищої освіти на всебічний розвиток мовлення студентів, зміцнення їхніх мовленнєвих навичок та вдосконалення вмінь правильно й виразно передавати свої думки, посилення зв'язку змісту навчання студентів із їхньою майбутньою професійною діяльністю є тим фундаментом, на якому має ґрунтуватися весь освітній процес із будь-якого фаху.

Підготовка майбутніх фахівців туристичного профілю до спілкування є актуальною проблемою сучасної освіти. Останнім часом вимоги до особистості в аспекті її культури спілкування загалом задовольнялися традиційними засобами оволодіння нормами, правилами та вміннями спілкуватися, що реалізовувалося в процесі дидактичної імітації студентом різних соціальних ролей. Нині ці традиційні способи не спрацьовують, оскільки суттєво змінилися вимоги до культури спілкування людини як учасника комунікативної взаємодії, що зумовлено низкою обставин – глобалізацією, урбанізацією, збільшенням питомої ваги міжкультурної комунікації, науково-технічним прогресом тощо. Як свідчать спостереження, викладання української мови (за професійним спрямуванням) для студентів туристичного профілю обмежується переважно вивченням теоретичного матеріалу з основних розділів сучасної української мови, удосконаленням умінь і навичок правильного письма та формуванням умінь оформляти ділові папери. На периферії освітнього процесу залишається розвиток культури мовлення з тієї чи тієї галузі професійного спілкування (туристичної галузі зокрема) і передовсім соціокультурного компонента професійної мовленнєвої компетентності студентів. З огляду на це все гостріше постає питання про врахування в процесі мовленнєвої професійної підготовки соціальних функцій спілкування, його природи і потенціалу для особистості та суспільства. На часі виокремлення соціокультурного компонента професійної мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців

туристичного профілю, що й зумовлює актуальність нашої розвідки.

Аналіз спеціальної літератури засвідчує, що вивченню особливостей соціокультурного складника професійної мовленнєвої компетентності студентів присвячено студії педагогів (С. Амеліна, Н. Волкова, О. Ковтун, О. Павленко, О. Семенов та ін.), лінгводидактів (З. Бакум, Н. Голуб, О. Горошкіна, І. Дроздова, О. Караман, С. Караман, О. Копусь, С. Омельчук, М. Пентилюк та ін.). Окремі аспекти формування професійної компетентності майбутніх фахівців туристичного галузі досліджено в наукових студіях С. Александрової, Г. Зайчук, В. Лазовецької, Є. Пархоменка, Л. Соловей, О. Федоренко, Г. Щуки та ін.

Мета статті полягає у визначенні й обґрунтуванні змісту соціокультурного компонента мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців туристичного профілю та окресленні шляхів його впровадження.

Важливим компонентом професійної мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців туристичного профілю вважаємо соціокультурний. Професійна мовленнєва компетентність передбачає засвоєння позалінгвальної інформації, необхідної для адекватного спілкування і взаєморозуміння. Іншими словами, у процесі навчання української мови за професійним спрямуванням важливо залучати студентів-майбутніх фахівців туристичного профілю до надбань національної культури, побуту, традицій, соціальних взаємозв'язків, а відтак формувати соціокультурну компетентність, що забезпечить їм можливість брати участь у повноцінній комунікації. Ми розглядаємо соціокультурну компетентність як компонент професійної мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців туристичного профілю, побудований на засадах цілісності, ієрархічності; як здатність особистості сприймати мову в її культуроносній функції, з урахуванням національно-культурної специфіки.

Соціокультурна компетентність містить знання студентів про теорію мовних одиниць, у тому числі з національно-культурним компонентом, семантики мовних одиниць і вміння використовувати їх відповідно до соціально-мовленнєвої ситуації. Національно-культурна семантика простежується на всіх рівнях мови: фонологічному, морфологічному, лексико-семантичному, синтаксичному. Однак є такі мовні одиниці, що найтісніше пов'язані з позамовною дійсністю і для яких кумулятивна, накопичувальна функція, є визначальною. Це, як правило, номінативні та фразеологічні одиниці мови, що становлять досить великий і неоднорідний шар, оскільки вони позначають усе те, що є характерним для культури, побуту, традицій народу впродовж різних історичних епох. Сюди, зазвичай, відносять (Є. Верещагін, В. Костомаров, Л. Лисиченко, Л. Мацько, Г. Онкович, О. Стишов та ін.) безеквівалентну лексику, слова з частковою семантичною еквівалентністю (фонова лексика), фразеологізми, усталені етикетні вислови [2; 4; 5].

Безеквівалентні слова слугують для вираження тих понять, яких немає в іншій культурі та іншій мові, вони не мають еквівалентів за межами мови, до якої належать; передусім слова-реалії. За своїм змістом реалії – це вербальне відтворення фактів, пов'язаних із історією, географією країни, особливостями етнополітичної структури суспільства, традиціями, звичаями, побутом народу тощо. У мовознавстві розроблено класифікацію слів-реалій (Б. Ажнюк, Л. Бархударов, Г. Томахін, О. Стишов та ін.), якої ми і будемо дотримуватись. До денотативних реалій належать:

1. Топоніми:

- назви об'єктів фізичної географії: *Київ, Батурін, Буковель, Східниця, Видубичі, Світязь, Черемош;*
- територіальні назви країни: *Буковина, Закарпаття, Таврія, Галичина, Придніпров'я,*

Слобожанщина;

– назви міст: *Київ, Львів, Черкаси, Мукачево, Кам'янець-Подільський, Полтава, Миргород;*

– назви вулиць та площ: *майдан Незалежності, Софійська площа, Європейська площа, вул. Небесної Сотні, 95 квартал, площа Ринок;*

– назви окремих будівель, цікавих архітектурних об'єктів: *Золоті ворота, замок Паланок, Михайлівський собор, Святогорська лавра;*

– назви парків: *Співоче поле, Пирогово, Високий замок, Стрийський парк;*

2. *Антропоніми: Григорій Сковорода, Тарас Шевченко, Леся Українка, Іван Огієнко, Михайло Грушевський та ін.;*

3. *Етнографічні реалії:*

– одяг, взуття: *запаска, плахта, чоботи, пасок, вишиванка, віночок;*

– їжа, напої: *борщ, вареники, банош, налисники, капусняк, човленд;*

– побутові заклади: *кав'ярня, перукарня, їдальня, лікарня, книгарня;*

– відпочинок, спорт, ігри: *вечорниці, богатирські забави, Сорочинський ярмарок тощо;*

– звичаї та традиції, свята: *Різдво, Водохреща, Великдень, колядування, Івана Купала;*

– рослини та тварини: *любисток, кручені паничі, матіола, чорнобривці, калина, мальва, барвінок, корова, вів, кінь, вівця тощо ;*

4. *Реалії культури:*

– література: *Ліна Костенко, Олесь Гончар, Микола Вінграновський, Іван Малкович;*

– кіно й театр: *Сергій Параджанов, Богдан Ступка, Ада Роговцева, Анатолій Хостікоєв, Ольга Сумська;*

– образотворче мистецтво: *Марія Приймаченко, Катерина Білокур, Алла Горська тощо;*

– музика: *Національний палац «Україна», Львівський будинок органної та камерної музики, Святослав Вакарчук, Ніна Матвієнко, Кузьма Скрябін, «Океан Ельзи», «Пікардійська терція» тощо;*

– засоби масової інформації: *П'ятий канал, Перший національний, телеканал «Ера» тощо.*

У процесі формування соціокультурної компетентності майбутніх фахівців туристичного профілю доцільно використовувати цікаву лінгвокраїнознавчу інформацію, що містять фразеологізми, які відображають культурно-історичний досвід народу-носія мови, дають можливість зрозуміти національну психологію, національне бачення світу. Фразеологізми нерідко мають яскраво національний характер, наприклад: *гнути кирпу, хоч греблю гати, зарубати на носі, байдики бити, працювати як мокре горить* та інші.

До національно-культурного компонента мови науковці (І. Бахов, С. Богдан, О. Горошкіна, Н. Голуб, С. Караман, О. Любашенко, М. Михальченко, М. Пентилюк) відносять й етикетні формули спілкування, знання яких пов'язуємо і з соціолінгвістичною компетенцією: *добридень, ласкаво просимо, щиро вітаємо* тощо [1; 7; 8; 9].

Засвоєння цих відомостей, що становлять зміст соціокультурного компонента професійної мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців туристичного профілю, спрямоване на формування їхнього світогляду, національної ідентичності, українського менталітету, національної свідомості, патріотизму.

Засобами репрезентації цих відомостей є підручники й посібники з української мови за професійним спрямуванням для майбутніх фахівців туристичної галузі. У чинних

підручниках з української мови за профспрямуванням, які досить широко використовуються у практиці навчання, соціокультурний компонент представлено досить обмежено. Зміст дидактичного матеріалу не відповідає потребам сучасної туристичної галузі, оскільки недостатньою мірою орієнтований на цей контингент студентів. Текстотека підручників, як свідчить їх аналіз, обмежена загальновідомими фактами, що зумовлено зорієнтованістю підручників на широкий загал. Проведене нами анкетування студентів туристичного профілю засвідчило, що вони відчувають потребу в розширенні діапазону соціокультурних відомостей, передусім про цікаві географічні об'єкти, історичні постаті, події.

На нашу думку, в умовах формування нової парадигми навчання української мови за профспрямуванням у підручниках і науково-методичних комплексах доцільно посилити лінгвокраїнознавчий і соціокультурний аспекти, тобто країнознавчий і соціокультурний зміст мовного навчального матеріалу задля ширшого ознайомлення студентів з країною, її культурним і соціальним контекстами; оптимізації шляхів опанування української мови і формування професійної мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців туристичного профілю. Лінгвокраїнознавчий і соціокультурний аспекти можуть бути реалізовані в підручниках і посібниках на лексичному, тематичному й текстовому рівнях.

Пріоритетним засобом формування соціокультурної компетентності майбутніх фахівців туристичного профілю є текст, що розглядається в сучасній лінгвістиці (Ф. Бацевич, С. Єрмоленко, А. Загнітко, Л. Кравець, Л. Мацько, О. Селіванова та ін.) і лінгводидактиці (М. Вашуленко, Н. Голуб, С. Караман, А. Нікітіна, М. Пентилюк та ін.) як одиниця комунікації, породження комунікативно-пізнавальної діяльності, як будь-який мовленнєвий уривок, усний чи письмовий, який ті, хто вивчає мову, отримують (сприймають), продукують або ним обмінюються [2].

Соціокультурні вимоги до змісту навчальних текстів були сформульовані Є. Верещагіним та В. Костомаровим, уточнені І. Дроздовою, С. Караманом, Г. Онкович, Н. Остапенко та ін.). До них віднесено країнознавчу вірогідність, сучасність, типовість змісту, актуальний історизм, професійну значущість, комунікативний потенціал тощо [6; 9]. Зазначений перелік варто доповнити такими актуальними для майбутніх фахівців туристичного профілю критеріями, як інформативність, вірогідність фактів, цінність їх для розуміння сучасного розвитку країни, орієнтованість на формування позитивного іміджу України, доступність, емоційність тощо.

Дієвим засобом формування соціокультурної компетентності майбутніх фахівців туристичного профілю є активне використання в освітньому процесі *технічних засобів навчання*: уривків телепередач, фонограм з записами пісень і фрагментів художніх творів у виконанні носіїв мови, відеоматеріалів з соціокультурною інформацією про країну і носіїв мови, що вивчається, комп'ютерних програм; *наочності*: репродукцій картин художників, наочних матеріалів прагматичного характеру: поштових листівок, афіш тощо.

Усі названі засоби стануть ефективними за умови системного і цілеспрямованого їх включення в освітній процес, а також раціонального поєднання у навчальній аудиторній та позааудиторній діяльності студентів.

З урахуванням того, що майбутні фахівці туристичного профілю поглиблено опановують кілька іноземних мов, працюють із текстами, що ознайомлюють із менталітетом, культурою, звичаями, традиціями того чи того народу, вважаємо продуктивним у процесі навчання української мови за професійним спрямуванням систематичне застосування завдань, що передбачають: бути посередником між представниками своєї та інших культур, визначати причини порушення міжкультурної комунікації й ефективно усувати

непорозуміння і конфліктні ситуації, викликані міжкультурними відмінностями, прогнозувати реакцію представників різних культур у певних соціальних контекстах. До змісту професійної мовленнєвої підготовки майбутніх фахівців туристичного профілю належить вивчення міжкультурних відмінностей, що дає змогу чіткіше усвідомлювати особливості своєї культури, більш ефективно взаємодіяти з представниками іншої культури, уникати міжетнічної напруги в ситуації лінгвоетнічних непорозумінь та конфліктів.

Спілкування людей, одна з яких розмовляє іноземною мовою, є не тільки міжмовним спілкуванням, але й міжкультурним, оскільки комуніканти є представниками різних лінгвокультурних спільнот. Тому навчальний процес повинен моделювати міжкультурне спілкування як діалог культур. У результаті формуються змістові і тактичні основи повноцінної міжкультурної комунікації, тобто адекватного розуміння і взаємодії між учасниками комунікативного акту, які належать до різних культур. Адже саме різниця культур, невміння орієнтуватися в них через необізнаність у культурних особливостях є основним бар'єром під час спілкування і у взаєморозумінні між людьми, навіть якщо вони користуються однією мовою. Це важливо враховувати в процесі мовної підготовки майбутніх фахівців туристичного профілю. Підвищення рівня комунікації, спілкування між різними людьми можна досягти за умови чіткого розуміння і реального врахування чинника міжкультурної взаємодії.

Зважаючи на те, що ми розглядаємо проблему соціокультурного компонента в межах вивчення української мови за професійним спрямуванням, продуктивним вважаємо забезпечення міждисциплінарного зв'язку українська мова – іноземна мова. У цьому контексті частково актуалізується поняття міжкультурної компетентності майбутніх фахівців туристичного профілю.

Процес формування професійної міжкультурної компетентності майбутніх фахівців туристичного профілю загалом визначаємо як цілеспрямований, організований, педагогічно керований розвиток професійних здібностей і потреб особистісної самореалізації в обраній професії з урахуванням особливостей міжкультурної взаємодії. Виходимо з того, що майбутній фахівець туристичного профілю є не допоміжною, а провідною фігурою міжнародного спілкування і взаєморозуміння. Він повинен мати сформовані вміння швидко переключатися з однієї мови на іншу; адаптовувати один і той же матеріал для різного контингенту туристів, здатність утримувати в пам'яті значні обсяги інформації; швидкість формування і формулювання висловлювання; толерантне ставлення до співрозмовників з різним соціальним статусом і рівнем володіння мовою.

Майбутні фахівці туризму повинні мати чітку національну позицію, національну свідомість, вирізнятися патріотизмом, толерантністю, здатність шляхетно репрезентувати національні здобутки.

Отже, окреслений соціокультурний компонент професійної мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців туристичного профілю збагачує зміст професійної підготовки студентів, сприяє формуванню провідних в них професійно значущих якостей і цінностей.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробленні системи завдань соціокультурної спрямованості задля формування професійної мовленнєвої компетентності студентів туристичного профілю.

Література

1. Бахов І. С. Формування міжкультурної професійної компетентності у студентів-перекладачів: [монографія] / І. С. Бахов. – Київ: Вид. дім «Персонал», 2009. – 268 с.

2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : [підручник] / Флорій Сергійович Бацевич. – Київ : ВЦ «Академія», 2004. – 344 с. **3. Білоус Т. М.** Виховання толерантності в студентів вищих педагогічних навчальних закладів у процесі вивчення іноземної мови : дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 / Т. М. Білоус. – Рівне, 2004. – 250 с. **4. Верещагин Е. М.** Лингвострановедческая теория слова / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – Москва : Рус. язык, 1980. – 320 с. **5. Верещагин Е. М.** Язык и культура / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. Лингвострановедческая теория слова. – Москва : Рус. язык, 1983. – 269 с. **6. Караман С.** Інтегроване навчання / С. Караман // Українська література в загальноосвітній школі. – 2005. – № 1. – С. 46–56. **7.** Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за ред. М. І. Пентилюк: М. І. Пентилюк, С. О. Караман, О. В. Караман, О. М. Горошкіна та ін. – Київ : Ленвіт, 2009. – 400 с. – С. 81–86. **8. Михальченко М.** Філософія освіти і соціокультурна теорія / М. Михальченко // Філософія освіти. – 2005. – № 1. – С. 38–51. **9. Пентилюк М. І.** Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики: [збірник статей] / М. І. Пентилюк. – Київ : Ленвіт, 2011. – 256 с. **10. Тер-Минасова С. Г.** Язык и межкультурная коммуникация / С. Г. Тер-Минасова. – Москва : Слово / Slovo, 2000. – 262 с.

УДК 378.637:78.071.3

Лін Сяо

ГЕДОНІСТИЧНО-АКСІОЛОГІЧНИЙ СКЛАДНИК ВОКАЛЬНОГО НАВЧАННЯ ПІДЛІТКІВ

Лін Сяо. Гедоністичний складник вокального навчання підлітків.

Стаття присвячена визначенню гедоністично-аксіологічних орієнтирів вокального навчання підлітків. Звернення до означеної проблеми мотивується посиленням ролі і функцій аксіологічного складника педагогіки мистецтва, подоланням репродуктивного стилю навчання вокалу.

Наголошується на тому, що розвивальні можливості мистецької діяльності можуть бути реалізовані тільки за умови стимулювання в учнів гедоністичного ставлення до естетичних явищ. Розглянуто теоретичні основи гедоністичного імперативу особистості з філософської, соціальної та психологічної точки зору. З'ясовано, що сутність людини, яка прагне до гедоністичних переживань, трансформувалася упродовж всього часу її існування.

Визначено поняття «мистецький ідеал», що включає єдність емоційного – відчуття бажаного та небажаного, інтелектуального – поняття досконалого та недосконалого, вольового – альтернативу сучасному і визначальному в суспільстві. Наголошується на співучості китайського та українського народів, їх здатності глибоко відчувати музику, особливо вокальну. Визначено необхідність виявлення ідеалів у вокальному мистецтві.

Ключові слова: вокальне навчання, гедоністичні переживання, задоволення, мистецький ідеал, насолода, підлітки.

Лін Сяо. Гедонистично-аксиологическая составляющая вокального обучения подростков.

Стаття посвящена определению гедонистично-аксиологических ориентиров вокального обучения подростков. Обращение к обозначенной проблеме мотивируется усилением роли и функций аксиологической составляющей педагогики искусства, преодолением репродуктивного стиля обучения вокалу. Отмечается, что развивающие